

פרשת וישב

(ע"פ הרב שלמה כץ)

לקראת סוף פרשת השבוע, אנחנו מוצאים את יוסף האומר לשר המשקים של פרעה (בראשית מ: טו): "כִּי גִנַּב גִּנְבְּתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים, וְגַם פֶּה לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה, כִּי שָׁמוּ אֹתִי בְבוֹר". שואל הרב יהונתן אייבשיץ, מדוע חשוב היה ליוסף להודיע לשר המשקים שהוא גונב מארץ העברים (ארץ ישראל)?

מסביר הרב אייבשיץ: חסידים שבעבר נהגו, מעת לעת, לעזוב את החברה והלכו לחיות במערות, או במקומות אחרים מבודדים, כדי לעשות מדיטציה בנושאים רוחניים, ולהתרחק מעבירות. לדוגמא, אנו קוראים בנביא (ירמיהו, ט: א): "מִי יִתְּנֵנִי בַּמִּדְבָּר מְלֹון אֲרָחִים...". באופן דומה, ר' שמעון בר יוחאי חי שנים בתוך מערה. האם זה היה המקום היחיד שמסוגל היה ר' שמעון להיחבא מהרומאים? אלא שהוא בחר להיחבא דווקא במערה, וככה הוא נהיה גדול בישראל.

ממשיך הרב אייבשיץ: יוסף היה צריך לרצות להישאר במאסר, שבו הוא נבדל מהחברה ועבד את ה' מתוך עוני ומחסור. ובאמת אנו קוראים על מאסר יוסף: "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף". בניגוד לזה, כשיוסף התערב בחברה, יופיו הפיזי הביא אותו ואת האחרים לפיתויים. אם כן, מדוע ביקש יוסף לצאת מבית הסוהר? כי, כפי שהסביר לשר המשקים, מקומו האמיתי היה בארץ ישראל. זהו המקום, בו יכול האדם לצמוח בצמיחה רוחנית גדולה. כל זמן שיוסף היה בבית הסוהר, לא היה לו שום תקווה לחזור לארץ הקודש. (בפועל, להקב"ה היו תכניות אחרות עבור יוסף). (יערות דבש, חלק א, י"ד)

==--==

"וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתוּבַת פָּסִים" (בגד צמר משובח) (לז: ג)

רבנו מכיר הי"ד כותב שהמילה "פסים" היא ראשי תיבות של ארבעת הישויות שהיו אדונים ליוסף: פוטיפר, סוחרים, ישמעאלים, מדינים (שהורידו את יוסף למצרים). (אבקת רחל)

הרב רפאל עמנואל חי ריקי ז"ל (1688 – 1743), בעל ה"משנת חסידים", ופרשנים נוספים, נותנים הסבר שונה: "פסים" הוא ראשי תיבות של ארבעת החולמים ששינו את חיי יוסף: פרעה, סלאי (רמז לשר האופים שחלם שהעוף אכל את העוגות מסל שעל ראשו), יוסף עצמו, משקה (שר המשקים). הסיבה שמתייחסים אליו כ"משקה" ולא כשר המשקים, הוא שחלומו מבשר את היעלמו מן העולם, כלומר את מותו. (חושב מחשבות)

==--==

"וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אֶחָיו, וְאָבְיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר" (לז: יא)

מבאר רש"י: "היה ממתין ומצפה מתי יבוא". מובא בשם הבעל שם טוב שבאותו מובן כתב שלמה המלך: "שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת, ח: ה). פירוש הדבר שמי שתמיד מחפש הזדמנויות לעשות מצוות יקבל הגנה נגד כל דבר רע. לכל הפחות, מורה הבעל שם טוב, אסור לאדם להרשות שיום אחד יעבור עליו בלי כל מצווה (צוואת הריב"ש, ש, יז).

רבי שלום שבדרון, המגיד הירושלמי, מספר כיצד למד מהסיפור הבא, איך להפוך את הפעילויות היומיות השגרתיות למצוות.

יום אחד, טייל הרב שבדרון עם הרב אליהו לופיאן (1872-1970), כאשר בדרכם ראו פועל יהודי מיישר גומות בכביש. אמר הרב לופיאן לרב שבדרון: "תסתכל על היהודי הזה שמתעסק כל היום במצווה, מצוות בניית ארץ ישראל. רק דבר אחד חסר, הוא אינו מתכוון לבצע את מלאכתו לשם מצווה, אלא להתפרנס."

בדומה, מביא הרב שבדרון: ר' יהודה ליב חסמן (משגיח רוחני בשיבת חברון, נפטר 1936), כתב על אותו שומר לילה המשוטט ברחובות העיר, מחפש למנוע שרפות או אסונות אפשריים אחרים. השומר הזה יכול להפוך את כל הלילה למצווה אחת ארוכה, אם כוונתו העיקרית היא לעשות חסד עם תושבי העיר, וקבלת משכורתו היא רק דבר משני. לדאבוננו, רוב השומרים חושבים רק על משכורתם, ומפסידים לגמרי את המצווה שהם היו יכולים לצבור.

==--==

"כִּי גִנֵּב גִּנְבְּתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים..." (מ: טו)

הרב משה צוריאלי שליט"א (משגיח רוחני לשעבר בשיבת שעלבים) כותב: במבט ראשון, חטא אחי יוסף היה: חטיפה. אולם, מספר מקובלים אומרים שהחומרה האמיתית של חטאם היתה, שהם מנעו מצדיק את ההזדמנות לחיות בארץ ישראל.

הרב צוריאלי ממשיך: הזוהר החדש מורה שהסיבה שבני ישראל היו בגלות במצרים מאתיים ועשר שנים הייתה שעשרת אחי יוסף (בנימין לא לקח חלק במכירה) הכריחו את יוסף להיפרד ממשפחתו עשרים ושתיים שנה ($22x = 220 - 10$). מהמספר הזה, יש להוריד 10 שנים בעקבות הצער שנגרם לאחים, כתוצאה מכך שמתו מחוץ לארץ ישראל. לאור זאת נשארו עם "עונש" של 210 שנים (דרישת ציון).

==--==

"וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחֵהוּ" (מ: כג)

חז"ל אומרים שיוסף נענש על ששם בטחונו בשר המשקים, שיושיע אותו ממצבו הגרוע. מפרשים רבים שואלים: האם אין האדם מחויב להשתדל בעצמו, ולא לשבת ולהמתין לנסים? הרב ברוך סורוצקין (1917-1979), ראש ישיבת טעלז, מתרץ: חובת ההשתדלות

מסתיימת ברגע שקרן של ישועה מבצבץ באופק. מיד כשרואים שהקב"ה "זוכר" אותנו, חייבים להפסיק את מאמצינו ולסמוך על ה'. כאן, יוסף היה חייב להכיר שכל המפגש עם המצרים וחלומותיהם היה בכוונה להושיע אותו. לכן הוא לא היה צריך לבקש מהמצרי להושיע אותו אלא לסמוך על הקב"ה. (הבינה והברכה)

==--==

"וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף: הֲלוֹא אָחִיךָ רָעִים בְּשָׁכְם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם. " "...וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא שָׁכְמָה" (לז: יג-יד)

רש"י מפרש: "מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר [מלכים א, יב: א] וילך רחבעם שכמה".

בפרשת לך לך (יב: ו-ז), אנו קוראים ששכם הייתה התחנה הראשונה של אברהם בארץ כנען, והוא בנה שם מזבח. רש"י מסביר שהסיבה הייתה: "להתפלל על בני יעקב, כשיבאו להלחם בשכם".

הרב משה וולפסון, משגיח רוחני בישיבת תורה ודעת, כותב שכל האירועים הטרגיים שקרו בשכם קשורים זה בזה. ומבאר: בשכם הופיע הקב"ה לאברהם ואמר לו "לְיִרְעָה אֶתְּךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". מדוע? מפני שיוסף היה היהודי הראשון בהיסטוריה אשר הוכרח לגלות בכפייה מארץ ישראל והתקרית החלה בשכם. אברהם היה האדם הראשון שעזב את ארץ ישראל, בכוונה לחזור. ההלכה קובעת שמי שעוזב את ארץ הקודש, עם הכוונה לחזור, שומר את מעמדו כתושב. מסיבה זו, האומה הישראלית בכללותה נחשבת כתושבת ארץ ישראל, בכל הזמנים. (כמובן, אומר הרב וולפסון, שום יחיד אינו ממלא את המצווה לחיות בארץ ישראל, אלא אם כן, הוא נמצא בה בצורה פיזית). את ההבטחה הזו הקב"ה מבטיח לאברהם דווקא **בשכם**: "לְיִרְעָה אֶתְּךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת".

ובכל זאת, כשעוזבים את ארץ ישראל, המציאות היא, שכבר לא נמצאים ב"מעונו" של הקב"ה. זה מה שקרה ליוסף. בדומה, כשדינה יצאה מביתה לטייל בשכם, היא עזבה את תחומי ה"מעון" של הקב"ה-ביתו של יעקב-, בכוונה להיכנס אל תוך העולם הטמא שברחובות שכם. יש לציין שראשי תיבות של "וַיִּתְּצָא דִינָה בַּת יִצְחָק" (מרכיבים (בהפוך) את המילה "לבדו". היא נפרדה מהקב"ה והלכה לבד. לעומת זאת ניתן למצוא כאן גם רמז לפסוק בישעיהו (ב: יא): "וַיִּשְׁגֹּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא". הפסוק מתייחס לזמן שהעולם כולו יוכר כעולמו של הקב"ה. כבר לא יהיה "מעון" אחד שהוא שלו, ומעון אחר שנראה שהוא לא שלו.

יוסף, בסופו של דבר, חזר לארץ ישראל, אבל רק אחרי מותו. והיכן נקבר? בשכם. שני בני יוסף, אפרים ומנשה, נקברו גם הם בשכם. ואין זה מקרה, שהמדרש קובע שהם היו הנכדים של דינה ושכם, שהרי לדינה נולדה בת -אסנת- שגדלה בביתו של פוטיפר, והתחתנה עם יוסף.